

kopa / biskupa onaj praktični vid ekumenizma, humani i psihološki... Samo ne onaj teološki, jer kao da su teolozi monopolizirali istinu, uzeli učene ključeve u svoje ruke upadajući u kušnju ne samo da sami ne uđu nego da ne daju ni drugima ući u ekumensko kraljevstvo. Vjernici i jedne i druge i treće konfesije očekuju od teologa, posebno od hijerarhije, jasnu, odlučnu i praktičnu riječ-smjernicu na ekumenskom polju!

Sažimajući u zaključku možemo potvrditi da ekumenski susreti i simpoziji, makar se održavali svake druge godine i makar na njima više konstatirali bolnu domaću dijagnozu negoli poduzimali odgovarajuću terapiju, ostaju ipak neotklonjiv zahtjev naše kršćanske svijesti, ovoga vremena i ove sredine. Domaće društvene prilike navode nas na to da se strpljivo oslobađamo određenih povijesnih tereta, kako bismo mogli kudikamo jače svjedočiti za buduće neprolazne vrednote. Već desetljećima živimo u zemlji u kojoj građanska uprava nije formalno ni protestantska, ni pravoslavna, ni katolička, ni uopće vjerska. Bez obzira ili to bila pozitivna volja Božja ili samo Božje pripuštenje, moramo to smatrati znakom vremena kojemu valja odgovoriti evanđeoskim glasom. Na taj način mi kršćani možemo biti prikladna reklama Kraljevstva Božjega ovdje i sada, »Crkva u svijetu«, odnosno »Crkva u suvremenom svijetu«.

KRŠĆANSKI HUMANIZAM

Prikaz knjige »Osnove kršćanskog humanizma« poljskog autora Wyncentya Granata

A. Mudrinić

Čovjek je, barem teoretski, postao glavna preokupacija suvremene misli. Antropologija je najčešće osnova današnje filozofije, politike, pa čak i teologije. Poznati poljski marksist, Adam Schaff u svojoj knjizi *Marksizam i ljudska jedinka* (Nolit, Beograd, 1967.) kaže da ključeve Marxova pogleda na svijet treba tražiti u njegovoj antropologiji. Po njegovu uvjerenju sve jasniji postaje lik Marxa-humaniste i Marxa-borca za sreću čovjeka pojedinca. Ta pojava počinje čak zasjenjivati tradicionalno prihvaćenog Marxa-ekonomista. Došlo je, kako kaže Schaff, do »promjene optike« u marksizmu.

I kršćani proživljavaju svoju »promjenu optike«, posebno poslije II. vat. sabora. Teologija se počela baviti suvremenim problemima i traži od kršćana da suraduju na izgradnji pravednog društvenog poretka i tako pripreme dolazak kraljevstva Božjeg. Podsjetimo samo na knjigu *Putovi i raskršća suvremene teologije* (Crkva u svijetu, Split, 1975.); u njoj se spominje »teologija svijeta«, »teologija zemaljskih vrijednosti«, »teologija rada«, »teologija revolucije« i si. Govori se također o »Antropološkim dimenzijama suvremenih filozofija i njihovom utjecaju na današnju teologiju«. — Dakle, postoji područje za koje su svi ljudi jednako zainteresirani, bez obzira na suprotne svjetonazore.

Schaff je na kraju spomenute knjige u bibliografiji naveo i djelo poljskog teologa W. Granata *Ljudska osoba — pokušaj definicije* (Sandomierz, 1961.). To pokazuje da se taj autor već dugo bavi problematikom čovjeka i humanizma. Njegovu knjigu *Osnove kršćanskog humanizma (U podstav humanizmu chrześcijańskiego)*, Poznań, 1976.) poljski katolički časopis »Zycie i myśl« proglasio je knjigom godine.

Osim kratkog predgovora knjiga ima i opširniji uvod. I prva dva poglavlja o definiciji humanizma i njegovu odnosu prema religiji mogu se smatrati uvod-

nim razmatranjima. U ovom prikazu ćemo ih ukratko izložiti. Ostalih osam poglavlja možemo svrstati u tri kruga: Krist, Crkva i čovjek.

Uvod i predgovor

Što je čovjek? Kakva mu je svrha? Na ta pitanja nastoje odgovoriti razne nauke i filozofski sustavi. O prirodi čovjeka i njegovu smislu govore i religije. Svaki vijek traži i nalazi odgovore na svoj način. Kristova »Blaga vijest« ima stalnu vrijednost, ali njezino shvaćanje može biti površnije ili savršenije, a kršćani su odgovorni kako će je ljudi prihvatiti i što će u njoj za sebe naći. Wyncenty Granat kaže da mu je cilj u ovom djelu da približi suvremenoj misli Krista koji traži čovjeka. Njegovo djelo se povezuje s općim antropološkim i humanističkim nastojanjima da se shvati svijet i čovjek u tom svijetu. Ta čežnja prati čovjeka od kamenog do atomskog doba.

U starogrčkoj je filozofiji čovjekova pažnja bila usredotočena na kozmološke probleme sve do Protagore u V. st. prije Krista, čija poznata izreka: »Čovjek je mjerilo svih stvari« označuje prekretnicu, prelaz na antropološko usmjerenje u filozofiji. Toma Akvinski ispravlja Platonovu i Augustinovu antropologiju tvrdeći da čovjek nije duša u tijelu, nego tjelesno-duhovna cjelina.

Kršćanska etika, kao i kristijanizirana Platonova i Aristotelova etika, postavlja zahtjev čovjeku kakav treba biti. Granatov zemljak B. Suchodolski baš u tom vidi kontrast renesansnom shvaćanju koje promatra čovjeka kakav je, a ne kakav bi trebao biti. Čovjek je materija i stroj kao i životinja, samo ljepše iskonstruiran. Tako misli La Mettrie (*Čovjek — stroj*). Međutim, Spinoza ne može shvatiti čovjeka bez Boga. Prema Kantu mi ne možemo spoznati svijet kakav je u stvari. Sve je samo pojavno. Ali moralni zakoni i ljudska sloboda nisu ograničeni prirodnim uvjetima i oni su veza s vječnošću.

XX. stoljeće preuzelo je od XIX. njegovu antropološku zainteresiranost. Jedino rasizam koji vuče korijen iz Nietzscheove filozofije, ne priznaje svim ljudima istu vrijednost. Inače Protagora sa svojom postavkom o čovjeku kao mjerilu svih stvari posebno je popularan u XX. st. Izuzetnu popularnost ima i Kierkegaardova egzistencijalistička antropologija. Nju autor naziva znakom vremena, a taj epitet daje i konstituciji o *Crkvi u suvremenom svijetu* kao i Organizaciji Ujedinjenih naroda.

Autor zaključuje kao i njegov zemljak M. Fritzhand da ima raznih opisa i definicija humanizma koji su često u međusobnom protuslovlju. Kao izlaz iz te džungle pojmova Granat preporučuje »Opću deklaraciju o pravima čovjeka« koju su 1948. izradili Ujedinjeni narodi. Ona nije povezana ni s jednim filozofskim sustavom ili religijom, a pokazuje na osnovne elemente svakog humanizma kao što su sloboda, jednakost, ljudsko dostojanstvo i bratstvo. Kao dopunu Ujedinjeni narodi su 1967. prihvatili i druge dokumente: Prava čovjeka, Međunarodne ugovore i Fakultativni protokol. Enciklika *Pacem in terris* uzela je u obzir ideje humanizma sadržane u dokumentima UN.

Kao zaključak tih razmatranja koja su samo obris a ne iscrpna studija o odnosu religije i humanizma, Granat postavlja slijedeće tvrdnje:

1. U pojmu humanizma treba razlikovati bitni sadržaj od filozofskih i vjerskih zasada.
2. Svi humanisti priznaju vrijednost i dostojanstvo čovjeka, njegovu političku, društvenu i vjersku slobodu te postavljaju čovjeka kao cilj, a ne kao sredstvo. Diskusije nastaju prilikom tumačenja tih pojmova i pri njihovoj primjeni u praksi.
3. Opću deklaraciju o pravima čovjeka treba uzeti kao zajedničku osnovu za dijalog među raznim humanizmima.
4. Diskusija o ljudskoj prirodi povezana je sa sadržajem ideje humanizma i ne zna se kada će završiti, ali to ne smije smetati realizaciji pojedinih ciljeva humanizma, pa makar i u ograničenoj mjeri.
5. Povijest ljudske misli pokazuje kako je težak put u osvajanju znanja o čovjeku i kako je još teža realizacija humanističkih ideala. Zbog toga se treba pozitivno odnositi prema svim naporima ako sadrže barem djelomičnu istinu.

Krist i Crkva

U središnjem dijelu knjige autor razmatra humanizam Krista i njegove Crkve. Humanizam Božjeg Sina koji je postao čovjekom obrađuje se u 4 naslova: *Sin Božji postaje čovjekom*, *Humanizam same inkarnacije*, *Humanizam Kristove nauke* i *Humanizam Kristova djelovanja*.

Srednjovjekovni teolog Duns Scot vidio je u inkarnaciji sjedinjenje stvorenja sa Stvoriteljem. Čovjek ujedinjuje u sebi materiju, biologiju i duhovni život. Preko utjelovljenja Božjeg Sina sve se vraća k Bogu. Ostvaruje se kozmičko jedinstvo. Sveti oci su često ponavljali aforizam: Bog je postao Čovjek da bi ljudi postali bogovima. Granat posebno ističe da Krist nije došao u neki apstraktni svijet, nego u konkretno doba i konkretnu kulturu. Crkva nastavlja Kristovo djelo. Propovijeda njegovu blagu vijest o miru, o jedinstvu svih naroda, o gospodarskoj pomoći siromašnim zemljama. Ivan XXIII. nije uputio svoju encikliku *Pacem in terris* samo vjernicima, nego svim ljudima dobre volje. Papa Pavao VI. u enciklici *Populorum progressio* kaže da su, koliko su potrebni tehničari za razvoj, još potrebniji ljudi skloni kontemplaciji koji traže i zagovaraju novi humanizam. U *Octogesima adveniens* Papa potiče kršćane na izgradnju pravedne i bratske zajednice u miru koja će biti draga Bogu. U konkretnim situacijama mogućnosti su izbora vrlo raznolike, a kršćani koji izaberu drugačije putove aktivnosti trebaju se brinuti o međusobnom razumijevanju i dobrohotnosti.

U posebnom poglavlju autor prikazuje suradnju Crkve s ostalim religijama kao i dijalog s ateistima.

U ateističkom humanizmu prevladava uvjerenje da je veličina, vrijednost i nezavisnost čovjeka suprotna s priznavanjem Boga. Crkva nastoji uvjeriti ljude da je čovjek pozvan da u potpunoj slobodi suraduje s Bogom. Eshatološka nada u vječni život nije zapreka u izvršavanju autentičnih zemaljskih ciljeva, nego dapače daje još više poticaja i motiva za intenzivniju akciju. II. vat. sabor je svjestan da je zemlja zajednička domovina svih ljudi, stoga upozorava da su i vjernici i ateisti dužni izgrađivati taj svijet. Za to je potreban razborit i iskreni dijalog. Sekretarijat za nevjernike izdao je 1968. dokumenat u kojemu se tumače ciljevi i uvjeti dijaloga, a 1970. upute za dijaloški odgoj klera.

Čovjek — slika Božja

Iako cijela knjiga raspravlja o čovjeku, tri su poglavlja posebno posvećena pitanju čovjeka. Posljednje i najopširnije poglavlje nosi naslov »Novi kršćanski čovjek«.

Ideja novog čovjeka pojavila se još u starogrčkoj filozofiji. Na poseban se način ističe u poznatim religijama, pa i u afričkom animizmu. Čežnja za drugim, novim i boljim životom usađena je u ljudsku narav.

Za Camusa je jedini način svladavanje apsurdna borba za viši život. Sama ta borba ispunjava ljudsku prazninu, iako je — kao kod Sizifa — bez pravog efekta. Camus kaže da Sizifa ipak treba smatrati sretnim, jer se bori usprkos svijesti da je konačna pobjeda nemoguća.

Granat se poziva na francuskog teoretičara vrijednosti L. Lavellea i traži da se uspostavi harmonija između zemaljskog života i vječnosti. Vremeniti život ne smije biti zanemaren zbog vječnosti, nego zbog toga može postati još važnijim. Kant u svojoj *Kritici praktičnog uma* smatra da bi čovjek postao marioneta bez vlastitog života kada bi bio potpuno svjestan vječnosti i apsolutnosti. Zato on u tom skrivanju apsoluta vidi veliku mudrost.

Crkva je odbacila i kvietizam i fideizam. Vjera koja bi potcjenjivala i slabila ljudsku aktivnost nije autentična vjera. Takva vjera bi poticala fanatizam kojemu su ljudi skloni. On se ne očituje samo u religiji nego i na drugim područjima, a osobito u politici.

U posebnom naslovu o ljubavi autor upozorava da je ona najdublja i najsavršenija osnova kršćanskog humanizma. Navodi za to mnoge navode iz Sv. pisma. Zatim pokazuje na opasnost da se humana ljubav koja nije motivirana religijom

suprotstavi kršćanskoj ljubavi. Crkva se ne protivi humanizmu, nego isključivanju vjerske slobode i vjere iz humanizma.

Zaključak

U kratkom zaključku autor iznosi u trinaest točaka glavne atribute kršćanskog humanizma. Navest ćemo neke.

Kršćanski humanizam je otvoren i integralan. Otvorenost se očituje u usmjerenosti prema drugim ljudima i prema Bogu. Integralnost traži usaglašavanje vremenskih ciljeva s vječnim te ljudske naravi s Božjom milosti. Realan je, priznaje da je u čovjeku pomiješano dobro i zlo. Ali taj isti čovjek je transcendentan. On po svojoj prirodi teži da se uzdigne iznad sebe. Bez vizije savršenijeg svijeta i bez stanovitog utopijskog zanosa nemoguć je kulturni progres.

Kršćanski humanizam ima javni, društveni karakter. Čovjek se može razvijati samo u zajednici. Osim religijskih poticaja on priznaje i zemaljske motive. Misli II. vat. sabora o slobodi, aktivnosti i zajedničkom životu usklađene su s *Općom deklaracijom o pravima čovjeka*. Između kršćanskog i drugih humanizama mogu postojati i izvjesne razlike, ali sličnost koja se osniva na ljudskoj naravi i briga o čovjekovu dostojanstvu i njegovim pravima mogu i trebaju dovesti do suradnje usprkos raznim polazištima. Stoga je on i dijaloški. Zeli dijalog s ateistima. Ako vjernici i ateisti ne mogu jedni druge uvjeriti u ispravnost svojih načela, to ne mora biti zapreka suradnji za dobro ljudi. Kršćanski humanizam mora biti i djelotvoran. Kršćani moraju u svojem životu manifestirati djelotvornu ljubav prema bližnjemu. Svijet će prije upoznati Boga i Krista, ako kršćani posvjedoče svoju vjeru svojom čovječnošću.

Koliko je takva koncepcija humanizma autentična potvrđuje i slijedeća činjenica. U srpnju 1977. održan je u Portorožu međunarodni skup o temi »Humanizacija progressa«. A. Tanović je tom prilikom govorio o više koncepcija humanizma i o potrebi da se nađe zajednička osnova. On je izrazio uvjerenje u mogućnost plodnog dijaloga između tih raznih koncepcija. Kao elemente koji bi ujedinjavali razne vidove humanizama naveo je: zagovor osnovnih prava čovjeka pojedinca, tretiranje čovjeka kao najviše vrijednosti, toleranciju i solidarnost.

O potrebi »standardizacije« načela humanizma govorio je na spomenutoj međunarodnoj konferenciji i M. Macura. Njegovo izlaganje imalo je naslov: »Univerzalni humanizam u suvremenom razvoju.« Kao osnovu za prihvaćanje zajedničkih načela humanizma naveo je *Opću deklaraciju o pravima čovjeka* kao i ostale dokumente Ujedinjenih naroda o toj temi.

Zadivljuje identičnost tih misli s postavkama Wyncentya Granata, iako su autori potpuno drugih filozofskih pogleda. To potvrđuje da su nade u dijalog i univerzalizam humanizma stvarne.

Želite li naše povijesne jubileje sačuvati u duši, u svojoj okolini, u župi i svojem narodu, naručite

SPOMEN KNJIGU

GODINA VELIKOGA ZAVJETA

HRVATSKI KRŠĆANSKI JUBILEJI